سيستةمي ئيدارةي كوردي بة ض ئاراستةيةك ... جةمال فةتاح

وەک ڕوونە بەدرێژایی مێژوی جیهان جۆرەها سیستەمی ئیداری دامەزراوەو بەڕێوەبراوە، بەشێکی گرنگیان لەخزمەتی کۆمەڵگای گەلاندا بوون بەشەکەی کەشی پێچەوانەی ویستو ئیرادەی گەلەکانیان ڕەفتاریان کردووە، ئیتر هەر لە سەردەمی ئیمپراتۆریەتە گەورەکانی جیهانەوە تادێتە سەرسیستەمی دەرەبەگایەتی وپاشان سیستەمی سۆشیالیستی کەبەشێکی جیهانی گرتەوە هەتادێتە سەر سیستەمی دمۆکراسی ئەم سەردەمە کە بەشێکی گرنگی گەلانی جیهان پەیڕەوی لێئەکەن و پیادەیان کردووە لەوڵاتەکانیاندا بەشەکەی تریشی بەرەو ئەو شەپۆلە دیموکراسیە هەنگاو ئەنێن بۆگەیشتن بەدیموکراسیەت و پیادەکردنی لە وڵاتەکانیاندا .

دیارە بەدرێژایی مێژوی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست لەوەتای دەوڵەتو سیستەمی بەڕێوەبردن دروست بووە هەمویان بەبێ جیا ستەمکارو دژە گەل بوون، ئەمەش بەدیدی من ئەگەڕێتەوە بۆ دوو هۆکاری سەرەکی کەلەخۆیدا سەرچاوەیان یەک هۆکارە آ- زاڵ بوونی لایەنی ئاینی و کوێخاکانی ئاین بەگشت ئاینە کانی خۆرهەڵاتیەوە، ب- لاوازی بیرمەندی و هۆشیاری کۆمەڵگا خۆرهەڵاتیەکان لەگشت بوارەکانی ژیاندا، گەلی کوردیش وەکونەتەوەیەکی داگیرکراو وە نیشتمانێکی پارچەپارچە کراو وەک هەر نەتەوەیەکی خۆرهەڵاتی سەرە ڕای ستەمی داگیرکاری ئەم دووبوارەی سەرەوە هەردەم بەسەریدا زاڵ بووە، .

گەلانی ئەوروپا لە بەرەبەیانی دروست بوونی سیستەمی ئیدارەو دەوڵەتەوە لەبەر ئەوەی لایەنی ئاینی مەسیحی زاڵ بوو لەسەر دەوڵەت و ئیدارەکەی وە لەبەر ئەوەی دەوڵەت هەردەم لەژێر چاودێری توندی کوخاکانی ئاینی مەسیحدا بوو بۆیە هەردەم بیرمەندی وهۆشیاری کۆمەڵانی خەڵک لاپاش و لەتاریکی دا بووەو گەشەی نەدەکرد وە سیستەمی دەوڵەتەکانی ئەوروپاش لەڕابردوودا پڕبوون لەستەم و بێدادی و زۆرداری بەرانبەر بەگەلانی ئەوروپا بەتایبەتی چین وتوێژە هەژارو بێدەسەڵاتەکان، تاپاش دەیان شۆڕش و ڕاپەڕین گەلانی ئەروپا هاتنە سەرئەوڕایەی بۆ ئەوەی دەسەڵات لەگەلەوە بۆگەل بێت وە سیستەمی دەوڵەت لەخزمەتی سەدا سەدی کۆمەڵگای گەلاندابێت پێویستە دین لەسیاسەت و دەوڵەت جیابکرێتەوە، ئێستا ئاین بەئاراستەی خۆی ڕێچەکەی خۆی گرتووە و تەواو ئازادو سەربەخۆیەو سنورو پیرۆزیەکانی پارێزراوەوکەسیش مافی دژایەتی کردنی ئاینی نییە و ئاینیش مافی خۆتێهەلقورتانی لە کاروباری ئیدارەو سیاسەتی دەوڵەت دا نییە، هەروەها لێتێگەشتنێکی باشیش لەنێوانی ئاین و دەوڵەتدا هەیەو هەردوولا ڕێزی بۆنەو یادو پیرۆزیەکانی یەکدی ئەگرن، لەڕوی ئابوریشەوە سەرەڕای ئابوری تایبەتی ئاینی کە لەهەندێک سەرچاوەوە بەدەست ئەهێنرێت وەک ڤاتیکان وکەرتی تایبەتی سەربە کنێسەکان و باجێکی تایبەت کەپێی ئەوترێت (ڤات) لەسەر زۆربەی کالآی فرۆشتن و پسوڵەی ئاووکارەباو تەلەفون کەرتە بازرگانیەکان هتد.. دائەنرێت دەوڵەت لەسەریەتی بودجەی تایبەت بۆکەرتە ئاینیەکان دابین بکات هەربۆیە پیاوانی ئاینی و دەستو پێوەندەکانیان چینێکی فرە خۆشگوزەرانن لەڕوی ژیانەوە، دەوڵەتیش بەشیوەیەکی دیموکراسی لەلایەن کۆمەڵانی خەڵکەوە بەدەنگی زوربە هەڵئەبژێردرێن وکاروباری ئیداری و سیاسی دەوڵەتی لەئەستۆیەو بەپێی پلانێکی لەپێش نەخشە بۆکێشراو سیاسەت و ئیدارەی دەوڵەت

بەڕێوە ئەبات لەخزمەتی سەداسەدی کۆمەڵگادایە وبەکورتی نان بۆنانەوایەو گۆشت بۆقەسابە، .

لەولاتانی ئەوروپا کاری نەشیاو وتێکەڵو پێکەڵ نەک هەر نەشیاوە بەڵکو ڕێگاشی پێنادرێت، لەباتی زیندان و ستەم و زۆرداری بۆسەرپێچیە سوک و مام ناوەندیە کان باج لەسەر سەرپێچی کەر دائەنرێت هەر بەوباجە کەلەسەر سەرپێچی کەر دائەنرێت لەسەدا نەوەدی یاسا بەتەواوی ئەچەسپێت و بەبێ هیچ توندوتیژیەک سەرپێچی کەر سزای خۆی وەر ئەگرێت سەرپێچی کەری قورسیش زیندان و سزای کەی هەیە کەبەپێی یاسا سزای خۆیان وەر ئەگرن، یاسای باج لەسەرپێچی کەر وەرگرتن دۆخێکی ئارام و بەکەڵکی دروست کردوە بۆکۆمەڵگا لەگشت ڕووەکانی ژیانەوە کەهەم دەوڵەت و هەم کۆمەڵگا لەسەرو ماڵی خۆیان دڵنیان وە یاساش بوشێوەیەکی ئۆتۆماتیکی لەلایەن گشت تاکەکانی کۆمەڵگاوە پەیڕەوئەکرێت وەیاسی دەوڵەتیش بووەتە جێگای باوەڕو خۆشەویستی بۆکۆمەڵگای ئەوروپی بەگشتی جونکە جگەلەوەی سەروماڵو ژیانیان لەسایەی یاسای دەوڵەتەوە پارێزراوە هەرئەویاسایەش ئاسایش و ئارامی تەواوی پێشکەش کردوون و گشت مافەکانیان بەتاکو بەکۆمەڵ پاراستووە ودەوڵەت وەک دیاریەک گشت مافەکان پێشکەشی خاوەن ماف و تاکەکانی کۆمەڵ ئەکات .

لەپاش پرۆسەی ئازادی عێراق ئیدارەی کوردستان لەباشوری کوردستاندا پێی نایە قۆناخێکی کەوە و ململانێکە لەڕوی سیاسی و ئیداریەوە بەتەواوی گۆڕاوە، لەلایەک شیعەکانی عێراق بەتایبەتی و باڵە ئیسلامیە سونیەکان بەگشتی ئەیانەوێت ئاین لەناودەستوری عێراقدا ڕەنگ دانەوەیەکی تەواوی هەبێت و هەرچی زیاتر باڵ بەسەر گشت بەشو خاڵ و برگەکانی یاساو دەستوری عێراقدا بکێشێت، ئەمەش لەخۆیدا گەڕانەوەیە بۆگشت ئەو تاریکی و ماڵوێرانی و چەوسانەوە و ڕۆژەڕەشانەی کەگەلانی عێراق بەگشتی و گەلی کورد بەتایبەتی لەڕا بردوودا توشیان هات، وە دریژەدانێکی بێبڕانەوەیە بەستەم و زۆرداری و داگیرکاری لەعێراقی عروبەدا، لەلایەکی کە درێژەدانە بە باڵادەستی و براگەورەیی عەرەب لەعێراقدا و مافدان بەتەعریب و بە یاسایی ژماردنی داگیرکاری عەرەب لەکوردستاندا، هەروەها عەرەبی عێراقی بەهەردووباڵە کەیەوە هەوڵەدەن سیستەم و باڵی دیموکراسی لەعێراقدا لاواز بکەن بۆئەوەی خۆسەپاندن و دەسەلاتی دیکتاتۆری عەرەبی وەک هەمیشە لەسەر خەڵکی عێراق بەگشتی و لەسەر خەڵکی کوردستان بەتایبەتی بەردەوام بێت، کورد ئەبێت ئەوڕاستیە بزانێت عەرەبی شیعەو عەرەبی سونی لەعێراقدا هەرچەند لەڕوی مەزهەبەوە جیاوازن بەڵام کەیەتەسەر مافەکانی کوردو گەلانی تری نا عەرەب بۆچون یان یەکەو هەردوولایان دوو ڕووی یەک دراون، وەلە کۆمەڵە وتارێکی ڕابوردومدا وتومە کەعەرەب تاکوئێستا مافی هیچ گەلونەتەوەیەکی تریان نەداوە هەرنەتەوەیەکیش کەلەلایەن عەرەبەوە داگیرکرابێت و لەناو عەرەبدا نەتوابێتەوە بەشەڕو زۆرداری مافی خۆی وەر گرتووە لەعەرەب دەنا لەڕوی باوەڕ بوونی عەرەب بەئاشتی و پێکەوەژیان وماف پەروەریەوە نەبووەو هەرگیزیش نابێت .

بۆیە ئیدارەی کوردستان پیویستە هەردەم پەرە بە دیموکراسی و پاراستنی مافەکانی مرۆڤ و مافەتاکەکەسیەکان بدات و هەردەم هەوڵی ئەوەبدات ئاین لە دەوڵەت و سیاسەت جیابکرێتەوە و ئیدارەو سیاسەت بەشێوەیەکی دیموکراسی ڕەهاو تەواو وە سەردەمانە پەیڕەوبکرێت بەبێ گوێدانە هەمووئەو کۆسپ و لەمپەڕانەی کەدێتەبەردەمیان لەلایەن دوژمنانی دیموکراسیەوە چی لە ناوەو چی لە دەرەوەی هەرێم، .

نەک هەر تەنها ئیدارەی کوردستان بەڵکو پارلەمانی کوردستان پێویستە ڕۆڵی کاریگەر بگێڕێت لەڕوی دەرکردنی یاسا مەدەنی و دیموکراسیەکان و ئەویاسانەی کەپەیوەندی بە مافەکانی مرۆڤ و مافە تاکەکەسیە کانەوە هەیە و هەڵبدەن هەرگیز بۆدواوە نەگەڕێنەوە لەداڕشتنی یاسا کاندا بەڵکو هەردەم چاولە گەلانی پێشکەوتن خوازو خاوەن ئەزموونی چەندین ساڵەی دێموکراسی بکەن بوتایبەتی گەلانی خۆرئاوای ئەوروپا و ئەسکەندەناڤیا کەنمونەی دیموکراسیەت و مافەکانی مرۆڤن لەجیهاندا، هەر وەها جگەلە دەرکردنی یاساکان پێویستە چاودێری جێبەجێ کردنی یاساکانیش بکرێت بۆئەوەی بەشێوەیەکی تەواو یاسا دەر کراوەکان جێبەچی بکرێن، ئەمەیە تاکە ڕێگای سەرکەوتن و بەدەست هێنانی مافە ڕەواو نەتەوایەتیە کانی گەلی کوردستانی باشور بەتایبەتی و نەتەوەی کورد بەگشتی ..

جمال فتاح
2005/5/31